

Barbara Kušević

Odsjek za pedagogiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bkusevic@ffzg.hr

Kako roditelji kažnjavaju djecu i što djeca misle o tome?¹

Nagrađivanje i kažnjavanje oduvijek je bilo prisutno u postupcima roditelja prema djeci. I danas roditelji u odgoju djece primjenjuju različite metode pozitivnog i negativnog discipliniranja – nagrađuju ih za poželjno ponašanje, a kažnjavaju za ponašanje koje smatraju neprihvatljivim. Ipak, discipliniranje djeteta u suvremenom društvu razlikuje se od onoga iz ranijih razdoblja jer roditelj više nema potpunu moć nad djetetom.

Nekad su roditelji prema djeci mogli postupati kako su htjeli jer je svaki roditelj bio vlasnik svoga djeteta, dok danas postoje zakonska ograničenja, odnosno pravo države da reagira kada su ugrožena prava djeteta. S razvojem civilnoga društva došlo se do spoznaje kako je potrebno zaštititi prava najbеспomoćnijih članova društva pa su mnoge države donijele zakone kojima se izričito zabranjuje svaki oblik fizičkoga kažnjavanja djece. Takve zakone ima i naša zemlja, ali je unatoč zakonskoj regulativi fizičko kažnjavanje još uvijek prisutno, a rijetki su roditelji koji pred zakonom doista i odgovaraju za svoje nasilne postupke prema djetetu.

Osim fizičkoga kažnjavanja, postoje također i drugi oblici kažnjavanja, kao što su dodatni poslovi, ukidanje privilegija i verbalno kažnjavanje, koji nisu ni na koji način zakonski regulirani, a koji mogu biti jednako štetni za psihički razvoj djeteta kao i fizičko kažnjavanje. Istraživanja koja se bave problematikom kažnjavanja u obitelji prilično su rijetka i usmjeravaju se primarno na fizičku kaznu (Gershoff, 2002a; Larzelere i Kuhn, 2005). Još je manje onih koja ispituju djetetov doživljaj različitih vrsta kažnjavanja (npr. Dobbs, Smith i Taylor, 2006; Pećnik, 2006; Sorbring, Deater-Deckard i Palméus, 2006; Sorbring, Rödhölm-Funnemark i Palméus, 2003).

U želji da se saznaju načini kažnjavanja djece u obiteljima provedeno je ispitivanje na uzorku od 86 učenika sedmih i osmih razreda jedne osnovne škole u blizini Zagreba.

---

¹ Ovaj stručni rad /Kušević, B. (2008), *Kako roditelji kažnjavaju djecu i što djeca misle o tome? Zrno: časopis za obitelj, vrtić i školu*, 19 (82), 30-31./ skraćeni je i prilagođeni prikaz znanstvenoga rada izvorno objavljenoga u časopisu *Dijete i društvo* /Maleš, D., Kušević, B. (2008), *Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji? Dijete i društvo*, 10 (1-2), 49-70./ U ovome pdf dokumentu donosi se adaptirana verzija stručnoga rada.

Ispitivanje je bilo dijelom izrade diplomske radnje, a cilj ispitivanja bio je otkriti načine roditeljskog kažnjavanja djece starosti 13 i 14 godina i razlike koje se pritom javljaju ovisno o spolu djece. Kazne su svrstane u pet osnovnih kategorija, a to su fizičko kažnjavanje, verbalno kažnjavanje, ukidanje privilegija, dodatni poslovi i pritvori.

Djeca oba spola koja su sudjelovala u ispitivanju navela su da ih roditelji najčešće kažnjavaju na način da im ukidaju određene privilegije. Riječ je o kažnjavanju koje se uglavnom upotrebljava kod starije djece, a uključuje zabranu gledanja televizije, zabranu određenih aktivnosti, ukidanje džeparca, mobilnog telefona, posjeta prijateljima... Odgojna poruka koju ovakav oblik kažnjavanja nosi jest da povlastice dolaze s odgovornošću i da ih je potrebno zaraditi. Kako bi ova tehnika bila djelotvorna, povlastica koja se ukida djetetu mora biti vrlo važna – ukoliko se ukida ili zabranjuje nešto što je djetetu irelevantno, moguće je očekivati čak i češće pojavljivanje nepoželjnoga ponašanja. Kao i svi drugi oblici kažnjavanja, i ukidanje privilegija postaje neučinkovito ako se provodi prečesto jer se dijete na kaznu toliko navikne da više ni ne pokušava promijeniti svoje ponašanje. U navedenom uzorku najviše djece, njih 34 posto, navodi oduzimanje mobitela kao najčešću kaznu unutar kategorije ukidanja privilegija. Njih 31 posto navodi da ih roditelji kažnjavaju zabranom gledanja televizije te zabranom igranja *playstationa* (29 posto djece), pri čemu se u potonjem obliku kažnjavanja javljaju značajne razlike s obzirom na spol djeteta – zabrana igranja *playstationa* češći je oblik kazne za dječake. Kako djevojčice mnogo rjeđe igraju *playstation*, ovaj se način kažnjavanja kod njih i rjeđe upotrebljava.

Nažalost, ispitivanje je pokazalo kako je fizičko kažnjavanje još uvijek prilično zastupljeno u našim obiteljima. Tako je 23 posto djece barem jednom u životu kažnjeno pljuskom, a nešto manju zastupljenost bilježe i ostali oblici fizičkoga kažnjavanja, kao što su čupanje, povlačenje za uši, udarci po stražnjici ili drugim dijelovima tijela. Pritom se ne javljaju značajne razlike s obzirom na spol djeteta.

O negativnim posljedicama fizičke kazne na dijete u literaturi je dosta pisano (Gershoff, 2002b; Nobes i Smith, 1997, prema Lansdown, 2000). Unatoč tome, vidljivo je da se fizičko kažnjavanje još uvijek razmjerno često upotrebljava, a razlog tome jest vjerojatno činjenica da primjenom sile roditelj uglavnom trenutno zaustavlja nepoželjno ponašanje djeteta. Međutim, česta primjena fizičke kazne smanjuje njenu učinkovitost, a da bi ostala jednako djelotvornom i pri učestalom korištenju, fizička kazna mora pojačavati svoj intenzitet, a to vodi u zlostavljanje djeteta. U provedenom ispitivanju 8 posto djece navodi da su barem jednom u životu primili udarac šakom u glavu, a isti postotak njih je primilo i udarce šakom po tijelu. Takvi su rezultati alarmantni jer je nesumnjivo riječ o zlostavljanju djeteta, a nužno je upitati

se koliko bi djece prijavilo ovakve oblike kažnjavanja da je uzorak bio nekoliko puta veći. Isto tako postoji mogućnost da nisu sva djeca iskreno odgovorila na ovakva pitanja pa je zlostavljanje u njihovim obiteljima možda još i češće nego što to dobiveni rezultati pokazuju.

Iako djeca navode da su nakon fizičke kazne tužna, povrijeđena, ljuta pa čak i bijesna, iznenađujuće je što čak 44 posto njih vjeruje kako roditelj ima pravo udariti svoje dijete, pod uvjetom da ga ne ozlijedi. Ovakav stav je potpuno neprimjeren jer zakon u Republici Hrvatskoj zabranjuje svaki oblik fizičkoga kažnjavanja djeteta, s čime učenici sedmog i osmog razreda osnovne škole nažalost nisu dovoljno upoznati. Stoga je potrebno djecu bolje upoznati s njihovim pravima, ali i jačati svijest o štetnosti fizičke kazne kako takav način kažnjavanja djece ne bi prihvatili kao ispravan i poželjan oblik discipliniranja u budućem vlastitom roditeljstvu.

Sljedeća vrsta kazne koju djeca navode jest zabrana izlaska iz kuće. Barem jednom u životu doživjelo ju je 49 posto djece, dok 19 posto njih povremeno kao kaznu dobiva zabranu napuštanja sobe. Za tinejdžere pritvori mogu biti najstroža i najteže podnošljiva kazna, što roditelji ne bi smjeli zloupotrebljavati kako ne bi narušili svoj odnos s djetetom. Unatoč tome što takvu kaznu ne vole i što ju teško podnose, zabranu napuštanja kuće više od polovice djece namjerava primjenjivati kada jednom postanu roditeljima. U mnogo manjoj mjeri kao kaznu odobravaju zabranu napuštanja sobe, koju u budućnosti namjerava primjenjivati samo 15 posto djece. Za pretpostaviti je kako im je zabrana napuštanja sobe mnogo teže podnošljiva od zabrane napuštanja kuće jer su time lišeni druženja s članovima obitelji, slobodnog kretanja različitim prostorijama i korištenja sadržaja koje nemaju u sobi pa stoga takvu kaznu i manje odobravaju.

Dodatnu obavezu učenja češće se kao kaznu dodjeljuje dječacima nego djevojčicama. Moguće je da roditelji smatraju kako dječaci manje uče i manje su savjesni u obavljanju školskih zadaća pa ih za neki neposluh kažnjavaju prisiljavanjem na učenje. Međutim, obaveza dodatnoga učenja nije primjeren oblik kažnjavanja jer ne potiče intrinzičnu motivaciju, a dijete učenje povezuje s negativnim emocijama i prisilom pa od takve kazne može biti više štete nego koristi.

Posljednja kategorija kažnjavanja odnosi se na verbalno kažnjavanje, koje se pokazalo vrlo zastupljenim. Čak 65 posto djece izjavljuje da roditelji viču na njega, a 28 posto izjavljuje da ga roditelji vrijeđaju. Vikanje i vrijeđanje nisu oblici komunikacije kojima treba težiti u obiteljskim odnosima jer predstavlja direktni napad na ličnost djeteta i mogu znatno narušiti odnose između roditelja i djeteta. U ovoj kategoriji kažnjavanja nisu se pokazale značajne razlike s obzirom na spol djeteta.

Osim pojavnih oblika kažnjavanja, ispitivanjem se željelo saznati kakav je stav djece prema kazni. Čak 84 posto njih vjeruje da je kazna nužna za uspješan odgoj, ali ju valja umjereno koristiti. Uvjerenost u učinkovitost kazne iskazali su i tvrdnjom da pamte zašto su kažnjeni te se više ne ponašaju tako (67 posto djece, pri čemu se nisu pojavile značajne razlike s obzirom na njihov spol). Kao najučinkovitiji oblik kažnjavanja više od polovice djece navodi ukidanje privilegija, a najtužnijima ih čine vikanje i vrijeđanje.

Iako djeca kaznu prihvaćaju kao potrebno odgojno sredstvo, čak 73 posto njih smatra da će ju jednog dana kao roditelji primjenjivati vrlo rijetko, a u odabiru vrste kažnjavanja koju bi u budućnosti mogli primjenjivati priklanjaju se kategorijama ukidanja privilegija i pritvora. Fizička kazna nije osobito zastupljena, ali su dječaci značajno češće navodili da bi mogli primjenjivati pljusku (njih 33 posto) i čupanje (21 posto). To je kod djevojčica bio vrlo malo zastupljen odgovor, što je sukladno i drugim rezultatima koji pokazuju da dječaci fizičku kaznu odobravaju više nego djevojčice (Barnet i sur., 1996, Siegal i Barclay, 1985; prema Sorbring, Deater-Deckard i Palméus, 2006).

Dobiveni rezultati pokazuju kako je kažnjavanje još uvijek vrlo zastupljeno u našim obiteljima. Raznolikost oblika kažnjavanja kreće se od onih društveno prihvaćenih, kao što su ukidanje privilegija ili dodatni poslovi, pa sve do fizičkoga kažnjavanja čijom primjenom roditelji krše zakonske odredbe. Rezultati također ilustriraju dječje uvjerenje u roditeljsko neopozivo pravo na kažnjavanje djeteta, ali i spremnost da slične ili iste vrste kažnjavanja primijene jednoga dana kao roditelji. Dobiveni rezultati mogli bi biti poticajni za razgovor s roditeljima o štetnosti pojedinih oblika kažnjavanja i alternativnim učincima pozitivnog discipliniranja, ali i za rad s djecom koju treba, s jedne strane, upoznati s njihovim temeljnim pravima na zaštitu od zlostavljanja, a s druge strane, jačati svijest o štetnosti fizičkog i psihičkog zlostavljanja djece.

Literatura:

- Dobbs, T. A., Smith, A. B., Taylor, N. J. (2006), "No, We Don't Get a Say, Children Just Suffer the Consequences": Children talk about Family Discipline. *The International Journal of Children's Rights*, 14 (2), 137-156.
- Gershoff, E. T. (2002a), Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. *Psychological Bulletin*, 128 (4), 539-579.
- Gershoff, E. T. (2002b), Corporal Punishment, Physical Abuse, and the Burden of Proof: Reply to Baumrind, Larzelere, and Cowan (2002), Holden (2002), and Parke (2002). *Psychological Bulletin*, 128 (4), 602-611.
- Lansdown, G. (2000), Children's rights and domestic violence. *Child Abuse Review*, 9 (6), 416-426.
- Larzelere, R. E., Kuhn, B. R. (2005), Comparing Child Outcomes of Physical Punishment and Alternative Disciplinary Tactics: A Meta-Analysis. *Clinical Child and Family Psychology review*, 8 (1), 1-37.
- Pećnik, N. (2006), Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijete i društvo*, 8 (1), 177-196.
- Sorbring, E., Deater-Deckard, K., Palmérus, K. (2006), Girls' and boys' perception of mothers' intentions of using physical punishment and reasoning as discipline methods. *European journal of developmental psychology*, 3 (2), 142-162.
- Sorbring, E., Rödhalm-Funnemark, M., Palmérus, K. (2003), Boys' and Girls' Perceptions of Parental Discipline in Transgression Situations. *Infant and Child Development*, 12, 53-69.